

DANUBEPARKS

**7. Simpozij
KOPAČKI RIT 2018.
Tikveš,
27.- 28.09.2018.**

PUSTARE U BARANJI (4)

—

ZLATNA GREDA

(Bokroshát)

Dr. sc. **Milan Ivanović**

PANON - institut za strateške studij, Osijek

1. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj je ovog istraživanja prikupiti i analizirati relevantne podatke o nastanku, razvoju i propadanju pustare Zlatna Greda (mađarsko ime: Bokroshát pusta) kao i nastojanjima da se život u tom naselju obnovi.

DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA

 6th Symposium KOPAČKI RIT '2017.
Tikveš,
28.- 29.09.2017.

PUSTARE U BARANJI (1)
PUSTARE NA PODRUČJU KOPAČKOG RITA

Zdenko Samaržija, prof. hist.
PANON - institut za strateške studije Osijek
Dr. sc. Milan Ivanović
PANON - institut za strateške studije Osijek

 6th Symposium KOPAČKI RIT '2017.
Tikveš,
28.- 29.09.2017.

PUSTARE U BARANJI (2)
PUSTARA BODORKOF

Dr. sc. Milan Ivanović
PANON - institut za strateške studije Osijek
Zdenko Samaržija, prof. hist.
PANON - institut za strateške studije Osijek
Antun Matić
Stanovnik nekadašnje pustare Bodorfok

 7th Symposium KOPAČKI RIT '2017.
Tikveš, 27- 28, 89. 2018.

PUSTARE U BARANJI (3)
PODUNAVLJE (Dunai-puszta)

Dr. sc. Milan Ivanović
M. sc. Franjo Ambroš
PANON - institut za strateške studije, Osijek

6th Simpozij KOPAČKI RIT 2017.

7th Simpozij KOPAČKI RIT 2018.

2. PUSTARA ZLATNA GREDA (Bokroshát)

Zlatna Greda je nastala kao šumska pustara krajem 19. st. - prvi put nasele se spominje u mađarskim statistikama 1880. g. [1] Tada je vrijednost kapitala pustare Zlatna greda (zgrade i oprema) bila 136.000 forinti (2% udjela u kapitalu beljskog vlastelinstva). [2]

Na pustari su živjeli i radili seljaci bez-
Zemljaši nadničari, a osim upravitelja bio je zaposlen i jedan policajac. [2]

Slika 1.
Faksimil stranice
Mađarske državne
statistike (1890.) [3]

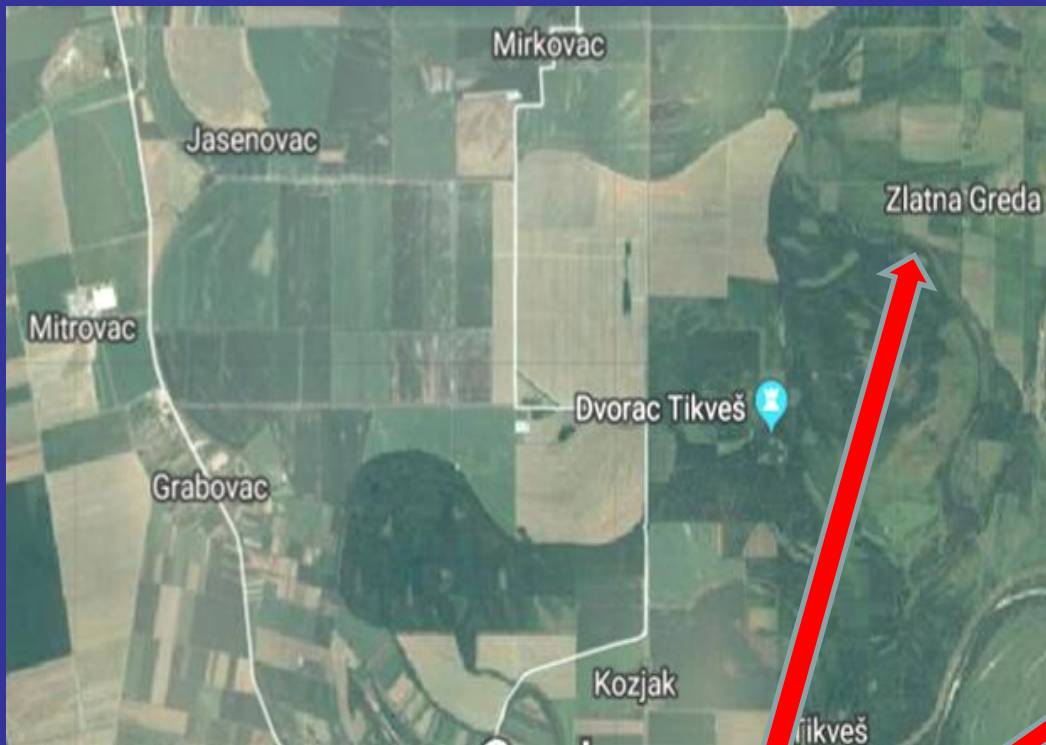
6	Sepse	1.047	18	31
7	Vörösmart	2.246		Mariannainajor .. 64	
	Hársasvölgy 141			<i>Dárdai kj.</i>	32
	Kalandos 7				
	Kucska 71		19	Dárda.....	3.368 33
	Ráczokrévo..... 2			Bezdan 52	
	<i>B) Körjegyzőségek.</i>			Einfangpuszta 188	
	<i>Baranyabáni kj.</i>			Hosszúhátpuszta . 6	
8	Baranyabán	2.555		Topolikapuszta 6	34
	Aranyhegy 87			Uglespuszta 288	
	Emilhegy 5		20	Velikopolyepuszta 96	
	Ferenczhegy 5		21	Keskend	638
	Ferenczpuszta 5		22	Kisdárda	302
	Halászhegy 17			Laskafalu	1.565 35
	Jakabhegy 17			Csemencz 8	
	Jánoshegy 24			Ujlaskafalu 288	36
	Józsefhegy 18			<i>Herczegszőlősi kj.</i>	37
	Kápolnahegy 31		23	Albertfalu.....	1.294
	Mihályhegy 10			Alherti 182	
	Simonhegy 90			Mitvár 87	
9	Sárok	491		Nyerges 25	
	<i>Baranyavári kj.</i>		24	Herczegszőlős.....	2.805
10	Baranyavár	1.496		Bodorfok 18	
	Karásiczapuszta .. 87			Bokroshát 142	
11	Ivándárda.....	1.375		Csányitanya 21	
	Buziglak 8			Frigyesföld 313	
 (Zeglak ?) ... 887			Jeszeföld 288	
	Géta 38			Rampeltföld 165	
	Hatvan 91			Sebesér 63	
	Kislak 54		25	Sepróshát 20	
				Széleshát 6	
				Kő	369

Pustara se nalazi na području Kopačkog rita (19 km sjeveroistočno od Bilja i 26 km od Osijeka) na 85 m nadmorske visine i danas teritorijalno pripada općini Bilje (sl.2). Smatra se da je pustara dobila ime po uzvišenom terenu u šumskom poplavnom području (greda) na kojem je izgrađena, a pridjev 'zlatna', vjerojatno, zbog okruženosti hrastovim šumama. [4]

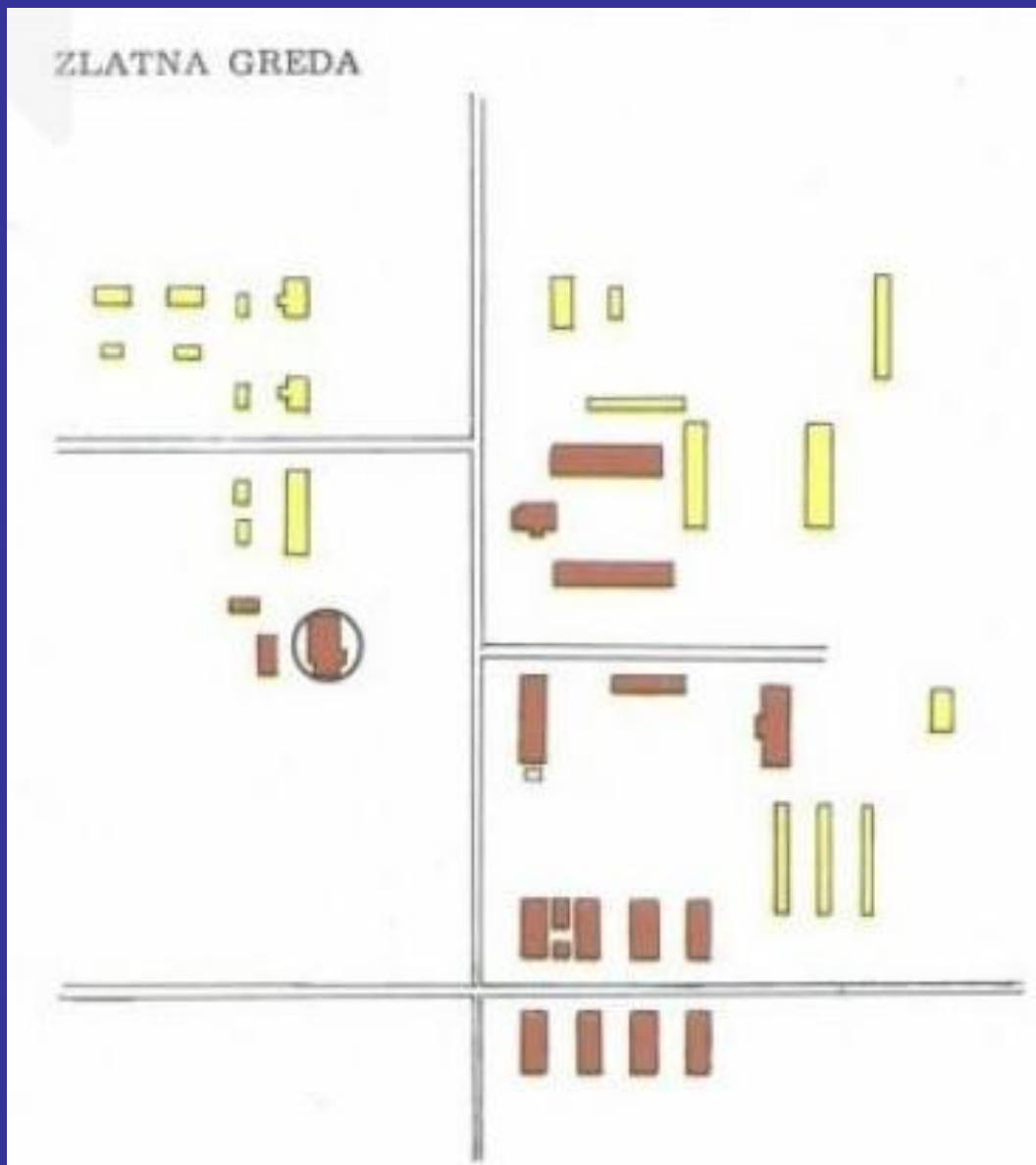

*Slika 2.
Upravno područje
općine Bilje [5]*

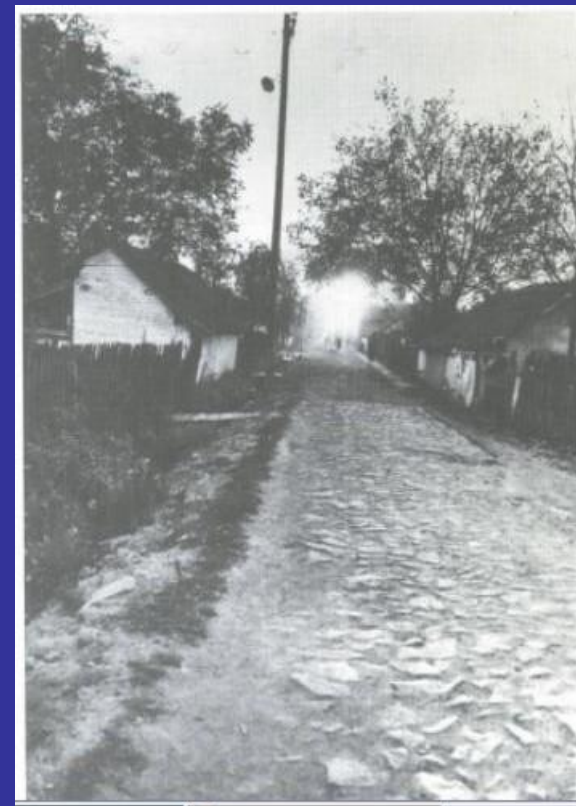
*Slika 3.
Lokacija Zlatne Grede [6]*

*Slika 4.
Područje Parka prirode Kopački rit
i lokacija Zlatne Grede [7]*

Slika 5.
Plan pustare Zlatna Greda [8]

Slika 6.
Ulica u jednoj od
baranjskih pustara
(1960-tih) [9]

U proteklom stoljeću na ovoj pustari živjelo je i radilo više stotina stanovnika (tab. 1), a osnovne gospodarske djelatnosti bile su: sječa šume, lovstvo, poljodjelstvo i stočarstvo.

U počecima peradarske proizvodnje na „Belju“ (1946. g.) na području Zlatne Grede uzgajane su guske, ali uslijed napada divljači na njih i razmnožavanja štakora proizvodnja je obustavljena i preseljena na farmu Puškaš. [9]

Kako se modernizirala poljoprivreda (ali i zbog nekvalitetnih i nemoralnih procesa postsocialističke tranzicije) smanivao se broj stanovnika – tako da je prema popisu iz 2011. na ovoj pustari živi samo šest stanovnika.

Tablica 1 Broj stanovnika pustare Zlatna Greda [10]

Godine	1880.	1900.	1910.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
Broj stanovnika	142	671	443	434	346	57	46	12	6

Izvor: [1] [8] *) Na popisu stanovništva podaci za Zlatnu Gredu bili su uključeni u podatke za naselje Kneževi Vinogradi.

- Zlatna Greda je od svojeg osnivanja imala značajnu ulogu u poslovnom sustavu Beljskog vlastelinstva; tako je 1881. g. bila jedan od tri poslovna centra vinogradarske divizije (sl. 3), 1990. - jedan od devet distrikta poljoprivredne proizvodnje (sl. 4), 1923. - je među 11 'poljo-okružja' (sl. 5), 1935. - među 15 poljo-odjeljenja (tab. 2), 1948. - među 20 poljo-direkcija (tab 3). [11]

-Zlatna Greda je kao poslovni centar Beljskog vlastelinstva od 1894. imala (kao i drugi poslovni centri) svoje radne žetone kao mjerom za učinak (obrani kukurz npr.). Tako se nadničarima obračunavao učinak (a subotom su po osnovi žetona bili isplate u novcu ili naturi). [12]

- Na pustari 1952. bila je farma mliječih krava (70 grla). [13]

- Prema literaturi - te godine se šumske površine s područja Zlatne Grede izdvajaju iz sustava „Belja“ u LŠG Košutnjak, odnosno 1957. u LŠG Jelen (koji 1961. g. prestaje postojati). [14]

- Godine 1957. osnovan je u Zlatnog Gredi pogon za izradu trščanih ploča (koje se koriste u građevinarstvu), a prema kazivaču 60-tih godina postojala je i pilana. [15]

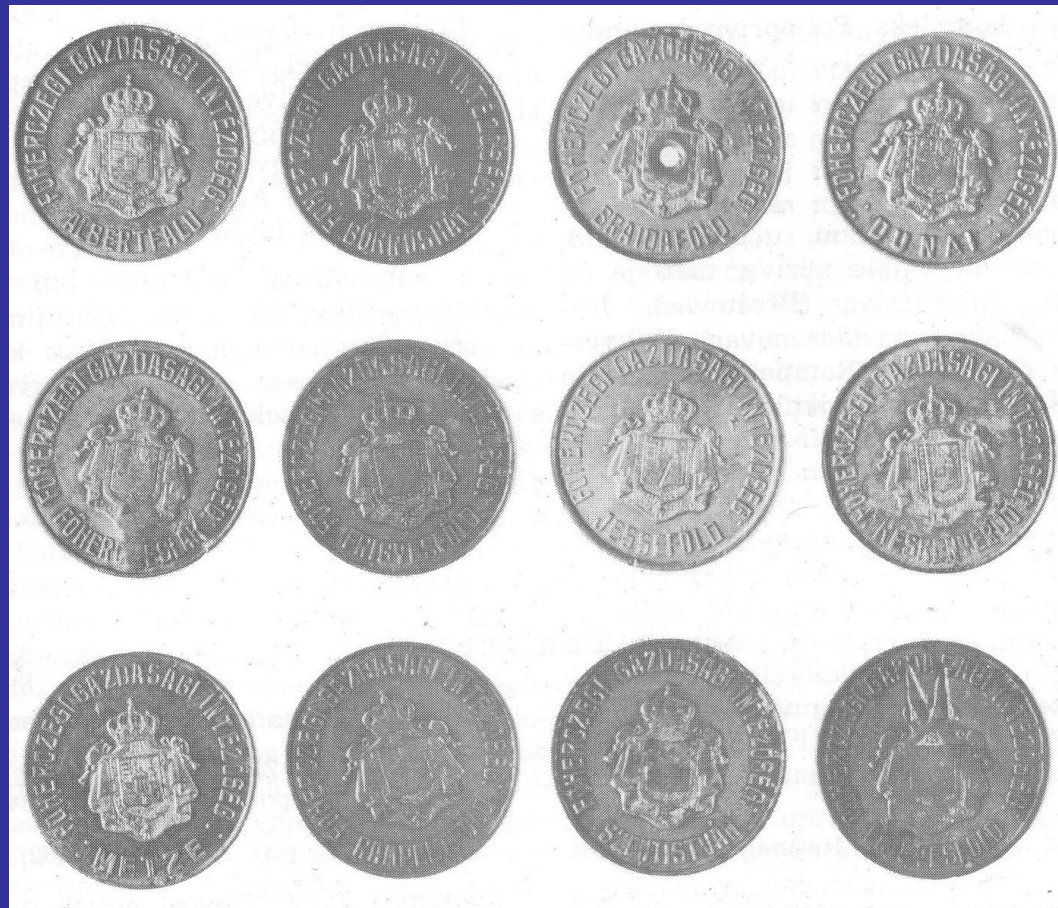

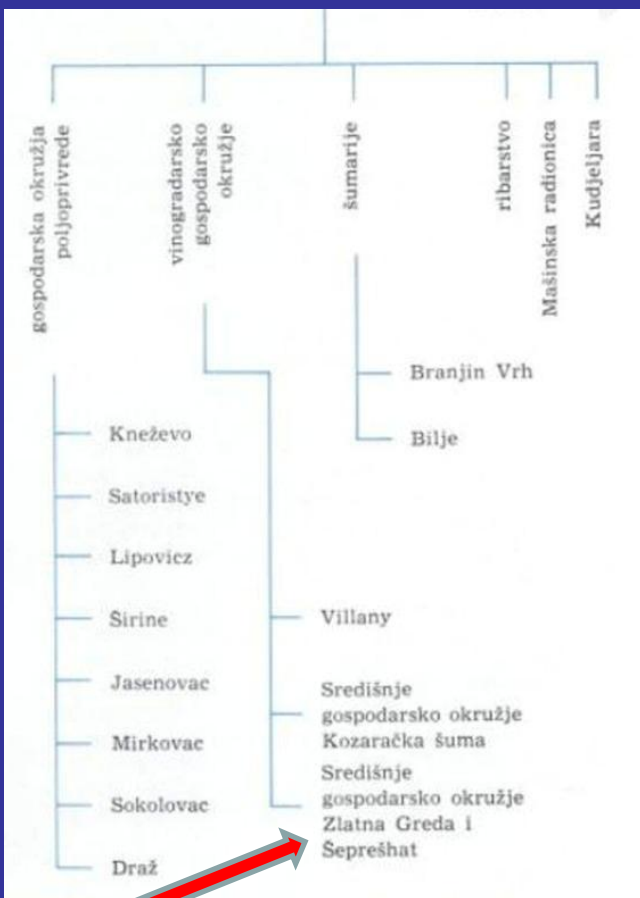
Slika 7.
Avers radnog žetona [12]

Slika 8.-9.
Revers radnog žetona [12]

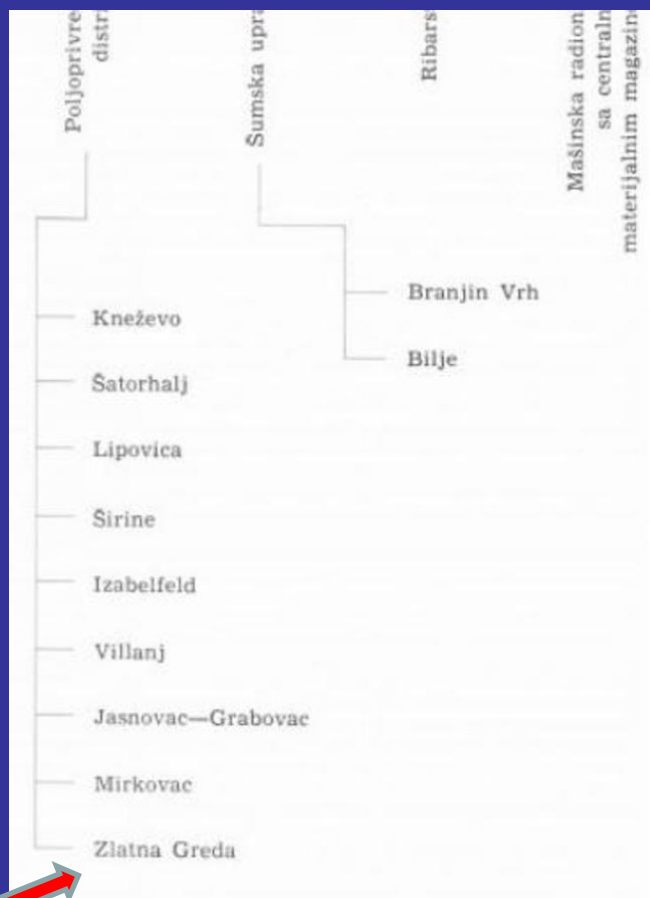

RŽ = kovanica od aluminija;
- avers s naznakom „1” ili „10”
merova i revers s nazivom
pustare [12]

Slika 10.
Zlatna Greda - Centar
vinogradarske divizije
(1881.)
[2]

Slika 11.
Zlatna Greda - Distrikt
poljo-proizvodnje (1900.)
[12]

Slika 12.
Zlatna Greda -
Poljoprivredno
okružje (1923.)
[12]

Tablica 2 [12]

Zemljišne površine "Belja" po poljo-upravama i načinu korištenja (1947.)

Poljoprivredne uprave	Oranica	Vrtovi	Voćnjaci	Vinogradi	Mat. vin. loze	Hmelj	Pašnjaci i livade	Vrbe za plet.	Močvare i trstici	Kanali	Sume i šum. ras.	Park.	Neplodno	Ukupno
Kneževo	1.827,90	—	—	—	—	7,62	267,38	0,29	28,77	142,43	—	1,73	337,58	2.613,70
Širine	1.202,15	0,29	—	—	—	—	116,67	0,86	—	32,30	—	—	25,90	1.378,17
Z. Polje	699,76	0,14	—	—	—	—	7,20	0,29	—	22,44	0,30	—	14,66	744,79
Brestovac	1.118,84	0,22	—	—	—	—	249,18	2,30	—	23,16	0,87	—	82,16	1.476,73
Jasenovac	952,68	9,78	—	26,19	2,88	—	408,00	0,29	2,88	61,00	0,15	—	23,44	1.487,29
Mirkovac	1.533,98	—	—	—	—	—	875,56	1,15	—	173,79	0,21	—	115,75	2.700,44
Zl. Greda	847,66	0,58	—	—	—	—	217,53	0,28	28,20	66,18	—	—	63,01	1.223,44
Sokolovac	819,46	—	—	—	—	—	153,00	0,29	12,37	14,96	0,42	—	130,64	1.131,14
Kozjak	1.209,49	—	—	—	—	—	157,53	—	—	83,47	—	—	36,11	1.488,87
Podunavlje	812,34	0,50	—	—	—	—	393,62	0,07	119,98	107,04	—	—	49,27	1.482,82
Meće	369,81	0,22	—	—	—	—	775,93	0,43	65,68	11,36	—	—	29,06	1.252,49
Belje—Polj.	11.394,07	11,73	—	26,19	2,88	7,62	3.621,60	6,25	257,88	738,40	1,95	1,73	907,58	16.977,88
Belje—Šum. gospod.	486,77	—	—	—	—	—	8.604,27	—	2.914,06	—	13.857,23	—	6.922,85	32.785,18
Belje PU u Slavoniji (Bare, ovčara, Branjevina, Josipin dvor, Korodgrad, Rudine Seleš, Orlovnjak, Vrbik)	6.188,88	13,60	75,51	—	—	—	440,51	19,86	5,39	220,04	333,33	3,75	359,96	7.660,83
Sveukupno:	18.069,72	25,33	75,51	26,19	2,88	7,62	12.666,38	26,11	3.177,33	958,44	14.192,51	5,48	8.190,39	57.423,89

Tablica 3 [12]

Grane djelatnosti i područje okruga (1880.)

Okrug	Njima pripad. pustare.	Ukupno obr. površ.	Oranice	Od toga pašnjaci katastar. jutara	Livade
1. Okrug Kneževo	Karašica Ormány	3.968	3.150	16	317
2. Okrug Satorišće	Vižlak	4.642	2.539	1.480	68
3. Okrug Lipovica	Szt. Márt.	2.163	1.954	78	21
4. Okrug Širine	Sudaraš	1.751	1.289		194
5. Okrug Jasenovac	Szilvás Mitvard	4.005	2.376	599	755
6. Okrug Mirkovac	Šebešir sklad. pokr. Mirkovca Zlat. Greda	4.699	2.924	554	486
7. Okrug Sokolovac		2.376	1.296	263	602
8. Okrug Draž	Erdoöfi Puškaš	3.110	810	657	746
9. Okrug Vinarija Villány		245	46	10	102
10. Okrug Kozjak Centr. privr. okrug		6.644	2.583	1.789	17
11. Zlat. Greda, sklad. pored Mirkovca, centr. privr. okrug*		2.048	1.105	130	410
12. Privr. okrug Belje*		2.864	496	1.275	716
Ukupno		38.515	20.568	6.860	4.434

(*) Okrug Zlatna Greda je dat u zakup općenito po parcelama, dok je privr. okrug Bilje u cjelini dat u zakup, (1883. god.) i slično od okruga Kneževo je svega bilo 400 jutara pašnjaka u kućnom upravljanju, drugo je bilo izdato u zakup (arendu). Ukupno je 11.153 jutara izdato u zakup.

Osim velikih skladišta, upravne zgrade, stana upravitelja (i naravno stambenih objekata stanovnika) na pustari je 1898. izgrađena crpna stanica (koja je dijelom obnovljena i s povećanim kapacitetom rekonstruirana 1956. te iznova obnovljena 2000. g.) [12]

Slika 13.
Crpna stanica
Zlatna Greda (1980.-tih)
[13]

Slika 14.
Crpna stanica
Zlatna Greda
(nakon obnove, 2002.)
[13]

Zlatna Greda je bila povezana uskotračnom prugom s ostalim pogonima „Belja“ (do ukidanja pruge 1957. - sl 15). [14]

Kao velika pustara Zlatna Greda je je 1960-ih imala osnovnu školu (niži razredi), konjušnice, staje za uzgoj krava, skladišta, mehaničarske radionice i više obrtničkih radnji (kovač, stolar, postolar, pekar). [15]

Slika 15. Čiro s vagonima [14]

Slika 16 -17. Kuće u Zlatnoj Gredi 2004. g. [16]

Slika 18 - 19. Kuće u Zlatnoj Gredi 2004. g. . [16]

Slika 20
Lovački dom Zlatna Greda
- otvoren 2000. godine . [17]

Slika 21.
Smještajni objekti B&B Ante
Ursić Zlatna Greda . [18]

Danas je Zlatna Greda u cilju očuvanja uključena u projekt NATURA 2000 (*područja uz Dunav i Prekogranični rezervati biosfere Mura-Drava-Dunav*). .

[19] Ministarstvo kulture RH je 2011. g. ovu pustaru proglasilo zaštićenom kulturnom baštinom. [20]

U obnovi pustare Zlatna Greda prednjači ekološka udruga „Zeleni Osijek“ koja je u proteklih 15 godina realizirala više projekata - u vrijednosti od 8 mil.€ - koje su financirali EU, Ministarstvo turizma RH i Hrvatska turistička zajednica. [21]

Slika 22. Kuća u prirodi "Zelenog Osijeka" (Zlatna Greda) . [21]

3. ZAKLJUČAK

- Pustara Zlatna Greda osnovana je krajem XIX. stoljeća i gotovo 110 godina je bila mjesto života i rada više stotina stanovnika Baranje (iz više etničkih skupina).

- Ovdje su bile farme, skladišta i obradive površine koji su funkcionirali u povezanom poslovnom sistemu "Belja" (vlastelinstvo - državno dobro - industrijsko-poljoprivredni kombinat).

- U posljednjih 50-tak godina u procesima:

a) modernizacije poljoprivredne proizvodnje,

b) pogrešnih organizacijskih odluka (politički dirigiranih 60-tih godina),

c) netransparentne postosocijalističke tranzicije,

d) isključivo privatne profitne logike poslovanja (bez uvažavanja društvenog interesa),

na pustari Zlatna Greda je obustavljena proizvodnja i poslovanje te stanovništvo raseljeno.

. U posljednjih 10-tak godina u realizaciji je više infrastrukturnih projekata u funkciji lokalnog razvoja i korištenja prirodnih potencijala.

- Turističkim i edukacijskim aktivnostima obnavlja se život u Zlatnoj Gredi. Poseban doprinos tome dali su projekti udruge Zeleni Osijek koja u suradnji s lokalnom samoupravom i vladinim agencijama provodi EU projekte.
- Javna ustanova Park prirode Kopački rit i Ministarstvo kulture dali su važne doprinose za poseban zaštićeni status Zlatne Grede.
- Predlaže se utemeljenje interdisciplinarnog državnog tijela za revitalizaciju baranjskih pustara koje bi usklađivalo postojeće i buduće: (a) planove razvoja lokalnih zajednica, (b) privatne poslovne inicijative i (c) planove djelovanja javnih ustanova.
- . Na taj način bi se pozitivno i transparentno utjecalo na:
 - a) održivo, racionalno i društveno korisno korištenje prirodnih resursa Baranje,
 - b) postavljanje objektivnih okvira privrednog poslovanja i razvoja,
 - c) stvaranje uvjeta koji bi pridonosili demografskoj obnovi u Baranji.